

Is Nederland aan het verarmen? Niet als we groei voortaan anders meten. Het bergstaaitje Bhutan ging ons voor. Zijn we klaar voor het **Bruto Nationaal Geluk**?

TEKST EN FOTO MARTEN MINKEMA

vpro
gids
serie

bruto
nationaal
geluk

afl. 3 • Lanxmeer (Culemborg)

Ecologisch totaalconcept

LANXMEER is een perfect gelegen eco-wijk. Je loopt er zo in vanaf treinstation Culemborg en zelfs een vouwfiets is niet nodig, want de buurt is klein. Bovendien; de wandeling langs vijvers met rietkragen en doorkijkjes, over kromme paden met manshoog gras, springbalsemien, stokrozen, rozebottels en veldbloemen is een uitstekende buffer tussen werk en thuis. Achter het lommer moeten tientallen huizen staan, maar ik zie ze nauwelijks door al die weligheid. Paradijselijk; dat is mijn eerste indruk op deze septemberdag. Alleen wel veel naaktslakken overal. Is dit geluk? Het lijkt er op. Hier zullen ze vast de waarde kennen van het Bruto Nationaal Geluk (BNG), het Buthaanse alternatief voor ons Bruto Nationaal Produkt (BNP) dat alleen maar over geld gaat en waarmee je dit soort welvaren niet kan meten.

Sterker nog: econoom Jeroen van den Bergh vindt dat we het BNP voortaan helemaal moeten negeren. 'Dat BNP-geloof is feitelijk een soort religie,' mailde hij vanaf zijn werkplek aan de universiteit van Barcelona. 'De meeste economen zien het BNP nog steeds als een prima graadmeter voor welvaartsgroei. Maar dat is het niet.' Want een groeiend BNP kan heel goed samengaan met banenverlies naar China. En politici stellen strenge klimaatwetgeving gevaarlijk lang uit, omdat ze bang zijn dat het BNP dan minder zal groeien en ze daardoor kiezers verliezen. Of erger: dat het BNP daalt. Want dan is het hele land echt in paniek. Onterecht, denkt Van den Bergh. 'Ik heb veel discussies gevoerd met collega's over het BNP, en vooral macro-economen reageren heel emotioneel op mijn kritiek. Dat duidt op een dogma, een religie. Er is sprake van indoctrinatie, en de media doen daar gewoon aan mee. Daarom werken rationele argumenten niet.' Wat moet dan in de plaats komen van dat BNP? Is het tijd voor het BNG? 'Nou nee, daar geloof ik niet zo in. In rijke landen verdienen we ver boven de drempel waarop inkomen nog invloed heeft op geluk, dus we zitten al aan ons geluksmaximum.'

Kaswoning

Met andere woorden: de meeste Nederlanders zijn zo rijk dat nog meer geld niet meer helpt. We moeten verder op eigen houtje gelukkig worden, bijvoorbeeld door te vertrekken naar Lanxmeer. Midden in de wijk ontdek ik een mooie oude appelboomgaard. De stammen zijn kromgetrokken, de takken buigen onder een overvloedige oogst. Hier komt volgens mij toch dat BNG weer om de hoek kijken en ik jat een appel. Wat ik nu doe valt buiten de geldstromen, economen hebben er geen grip op. Ik neem een hap en voel de vrijheid, het eco-geluk.

Vol goede zin bel ik aan bij een kaswoning, een energiezuinig huis zoals je die hier in wel twintig varianten ziet en waar het gezin Lubbers woont. Sjoerd is kok, Pauline organiseert culturele festivals en hun jongens kunnen hier onbekommerd rondrennen. Bijna vijf jaar geleden verhuisden ze vanuit het nabijgelegen Utrecht. 'Vanwege het ecologisch totaalconcept van Lanxmeer,' legt Sjoerd uit. Oei, ik moet even slikken. Toch had ik het kunnen weten: dit lijkt allemaal lekker rommelig, maar over alles is natuurlijk nagedacht. Hoe kan het ook anders, met 250 woningen op een paar Nederlandse hectares. De wijk heet officieel EVA-Lanxmeer, wat staat voor Ecologisch Centrum voor Educatie, Voorlichting en Advies. Je koopt hier niet zo maar een woning, maar tegelijk een stuk gemeenschappelijke grond: mandelig land heet dat. De achtertuinen gaan over in mandelig park, waar je niets mag doen zonder instemming van de buren en waar je met hen samenkomt om te overleggen, te harken en soep te eten. Dan is er ook nog openbare grond, de Terra Bella waar de gemeente voor

verantwoordelijk is, maar waar de bewoners inspraak hebben. En het eigen energiebedrijf Thermo Bello pompt ter plekke aardwarmte op voor de stadsverwarming. Maar dan de appelbomen; die zijn zo oud en vrijgevochten knoestig, die zijn toch echt verwilderd en oer? Nee hoor, ook de appelbomen zijn deel van het systeem. De boomgaard staat op een waterwingebied van vijf hectare en wordt verzorgd en geoogst door de hele buurt. Vorig jaar was de opbrengst 15.000 kilo appels, waarvan Lanxmeer-appelsap wordt geperst.

Mazen

En er zijn eco-regels. Auto's mogen niet voor de deur, maar alleen op parkeerterreintjes aan de randen van de wijk. Aaneengesloten tuinhokken zijn ongewenst en er mag geen chemische troep door de gootsteen. Alleen: er is weinig echt verplicht en het ontbreekt aan sancties. Dat maakt Lanxmeer ook tot jachtgebied voor vergadertijgers: het concept moet immers bewaakt. En dat is altijd opletten. Want langzaam sijpelen toch auto's naar binnen. In het hart van de wijk zijn nu zeker tien huishoudens met eigen parkeerplek voor de deur, waarvan eentje zelfs wordt bezet door een dikke sportauto. Sjoerd Lubbers maakt zich daar erg kwaad over. 'Een kankergezweel in de buurt!' Hij laat mij paragrafen zien uit bewonersovereenkomsten en het programma van eisen. De teksten stemmen niet optimistisch. Want formuleringen als 'deels autovrij' en 'in principe geconcentreerd parkeren' geven juridisch weinig houvast. Deze buurt is heel idealistisch gebouwd op gelijkgestemdheid, maar lijkt niet opgewassen tegen handige mensen die de mazen weten te vinden. Toch gaat Sjoerd procederen. 'Niet tegen de buren zelf, maar tegen de gemeente. Want die heeft de vergunningen afgegeven.' Ik ga eens kijken bij zo'n auto, die priegelig staat geparkeerd aan het smalle Nico Scheepmakerpad. De bewoner heeft de plek afgeschermd met een afrastering van gevlochten wilgetakken; dat is dan wel weer heel bio. Toch zie ik heel even een gewoon ▶

Bewoner Marleen Kaptein:
'Noem het liever geen eco-
buurt, want dat klinkt naar
geitenwollen sokken'

buurtje doorschemeren.

Aan de andere kant van de boomgaard woont Marleen Kaptein, zonder wie Lanxmeer nooit was gebouwd. Als oprichter van de Stichting EVA had ze een voorbeeldwijk voor ogen. 'Noem het liever geen eco-buurt, want dat klinkt naar geitenwollen sokken. Ik was begin jaren negentig teleurgesteld in de Vinex-wijken, en wilde bewijzen dat je tegen vergelijkbare kosten en met dezelfde ruimte goed ecologisch kunt bouwen.' En ik moet zeggen: vol bewondering zie ik hoe haar achtertuin overgaat in alweer zo'n rijke bloemenweide waar geen eind aan komt. 'Dat is mogelijk omdat hier heel goed is nagedacht over de zichtlijnen.' Het kan niet anders dan dat dit iets met je geest doet. Waardoor je hier weerstand opbouwt tegen koopprikkels en groeistress.

A-groei

Zou het uitbundige gebloei van Lanxmeer een goede vervanging zijn voor economische groei? Is dit de juiste plek voor *degrowth*? Dat staat voor het bewust laten krimpen van de economie, ten gunste van natuur, milieu en ons geluk. De *degrowth*-beweging is populair in andere delen van Europa en heeft daar fraaie namen: *décroissance* in het Frans, *Wachstumsrücknahme* in het Duits, *decrecimiento* in het Spaans. In het Nederlands is er nog geen woord voor, omdat het hier niet leeft. *Ontgroeien* dekt de lading misschien nog het meest. Als embleem zie je vaak een slak, net zoals bij *slow food*. Op een recente ontgroeï-conferentie in Barcelona was econoom Van den Bergh present, en ook hier was hij kritisch. Want ontgroeien hoeft nog niet te betekenen dat we milieuvriendelijk gaan leven. Als krimp een doel op zich wordt, zijn we straks misschien te arm of niet meer bereid om nog te investeren in schone technieken. Van den Bergh draait het daarom liever om en pleit voor a-groei. Dat is een houding waarbij het niet meer uitmaakt of het BNP groeit of daalt; het cijfer telt simpelweg niet meer mee. Dan kun je makkelijker drastische milieumaatregelen nemen, omdat de reactie van het BNP irrelevant is geworden. Fijne bijkomstigheid: we zijn meteen verlost van de BNP-verslaving. Daar is wel een cultuuromslag voor nodig. De econoom denkt aan een campagne onder collega's en politici om het BNP niet meer in de mond te nemen. En aan het stimuleren van mensen om minder uren te werken. Daarmee hoopt hij de cirkel te doorbreken van steeds meer productie, inkomen en consumptie. Reclame voor luxegoederen moet aan banden, omdat die het idee geeft dat je nog niet genoeg hebt, en zo het groeidenken aanjaagt die de nodige nieuwe wereldwijde milieuafspraken tegenwerkt. Maar Van den Bergh schrijft ook dat je niemand moet dwingen tot een bepaald soort consumptie. Dat doet al snel denken aan communisme, roept grote weerstand op en maakt actie politiek onhaalbaar.

Econoom Jeroen van den Bergh: 'In rijke landen verdienen we ver boven de drempel waarop inkomen nog invloed heeft op geluk, dus we zitten al aan ons geluksmaximum'

Roofvogel

Het moet dus wel deels vrijwillig. Zo slecht is die tandeloze ecologie van Lanxmeer niet. De schemer valt en ik wandel over mandelig land, langs het Willem Kloospad, door het Lodewijk van Deyssehof en de Frederik van Eedenlaan. Allemaal Tachtigers, romantici die de natuur groots en meeslepend bedichten. Het is hier tien jaar jong, en toch voelt het oud. Onder de grond liggen Romeinse resten en laatst is een grote roofvogel gezien die midden op het pad stond met een muis in z'n snavel. Maar morgen is het maandag. In

het felle ochtendlicht zijn die Tachtigers vast misplaatst, in dit kleine groene buurtje dat groter wil lijken door handige doorkijkjes. Dan is dit evengoed een wijk van hypotheeken, hardwerkende tweeverdieners, sociale huur en modale pensioenen. En van eco-promissen. Zoals met de natuurverf op de huizen. Die ging schimmelen, dus hier en daar strijken ze weer met chemische lakverven. En de naaktslakken die nu in het laatste licht massaal tevoorschijn komen om groen te vreten, zullen niet allemaal de ochtend halen. Ze worden actief bejaagd met de blote hand en slakkenkorrels; alles voor de *Wachstumsrücknahme* van het beestje.

Volgende week afl. 4 (slot): Terherne, Friesland

Holland Doc Radio

▶ ZONDAG, RADIO 1, 21.04-22.00 UUR

gerritsen

Rennen

Ik loop hard over de Oosterringdijk. Daar ben ik mee begonnen tijdens mijn winterdepressie. Dat zou goed voor me zijn. Dan was ik buiten en tijdens het rennen zou ik ook niet kunnen denken. Na zes maanden rennen moet ik concluderen dat ik tijdens het rennen heel goed kan denken – of niet goed, maar wel veel – maar blij ik er ook heel slank van te worden. Dus ren ik in de zomer nog steeds. Terwijl ik over mijn vaste dijkje ren, verlies ik mezelf in een reddingsfantasie. Ik heb mijn hele leven al reddingsfantasieën. Als kind was dat niet zo erg, ik fantaseerde gewoon dat ik iemand uit een brandend huis redde. Maar tegenwoordig zijn mijn fantasieën veel gênanter. Vandaag trimt de moslima mij tegemoet die ook wel eens door haar vader wordt begeleid. Wij knikken elkaar gedag en in mijn verbeelding wordt zij thuis zwaar mishandeld en zal zo meteen naast mij trimmend om mijn adres vragen. Waarna zij vanavond bont en blauw geslagen bij mij zal aanbellen. Ik zal haar dan weergaloos goed begrijpend opvangen (onbevreesd voor haar vader en haar drie broers.) Dan schud ik mijn hoofd, al rennend op en

neer en zeg hardop: 'Hou op, Esther', want ik voel me smerig na afloop van zo'n fantasie. Het is toch een soort pornoverslaving voor onzekere vrouwen. En dan, ik zweer het je, nog geen honderd meter verder – het was op hetzelfde dijkje – zie ik een man in de verte wankelend lopen en voor mijn ogen in elkaar storten. Dat is heel raar als je reddingsfantasieverslaafd bent. Dat is te mooi om waar te zijn. Ik versnel. Als je toch al aan het rennen bent is dat niet moeilijk. Ik hoef niet op hoge hakken voort te strompelen of een zware tas mee te slepen. Ik ren mooi en heel hard. Als ik bij de man neerhurk zie ik dat hij zijn ogen gesloten heeft. 'Meneer?' vraag ik. Hij opent zijn ogen, kijkt me rustig aan. Ik voel teleurstelling. Hij stuip-trekt niet en lijkt ook geen pijn te hebben. Misschien gewoon dronken? Hij gaat eens verliggen en sluit zijn ogen weer. Ik sta er besluiteloos naast, met mijn telefoon in mijn hand, die ik tijdens het rennen altijd bij me heb, want die fungeert als timer. Ik bel pas 112 als een voetganger mij nadert en zegt: 'Ik zou 112 maar bellen.' Maar eerst vraag ik: 'Ja, denk je?'

■ ESTHER GERRITSEN